

RZECZPOSPOLITA POLSKA

Rzecznik Praw Obywatelskich

00-090 Warszawa

Tel. centr. 551 77 00

Al. Solidarności 77

Fax 827 64 53

Warszawa, 3.09. 2004 r.

36577

RPO-484060/II/04/KŁ

Pan
Miroslaw Sawicki
Minister Edukacji Narodowej i
Sportu
Al. Szucha 25
00-918 Warszawa

W dniu 24 sierpnia br. Gazeta Wyborcza opublikowała artykuł autorstwa Pani Magdaleny Kuli pt. „Studenci bez pomocy”. Poddano w nim krytyce niektóre rozwiązania ustawy z dnia 28 maja 2004 r. o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym, ustawy o wyższych szkołach zawodowych, ustawy o pożyczkach i kredytach studenckich oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U z 2004 r. Nr 152, poz. 1598), która weszła w życie z dniem 17 lipca br.

Nowelizacja ta przeniosła uregulowania dotyczące problematyki bezzwrotnej pomocy materialnej dla studentów, zawarte dotychczas w rozporządzeniu, do aktu rangi ustawowej, w istotny sposób zmieniając zasady i formy ich przyznawania. Prawo do pomocy materialnej przyznano studentom uczelni państwowych i niepaństwowych kształcących się w różnych systemach studiów. Od 1 października br wszyscy studenci będą więc mogli ubiegać się o pomoc materialną ze środków przeznaczonych na ten cel w budżecie państwa w formie: stypendium socjalnego, stypendium za wyniki w nauce lub sporcie, stypendium ministra za osiągnięcia w nauce oraz zapomogi, a od 1 stycznia 2005 r. także o stypendium ministra za wybitne osiągnięcia sportowe.

Niestety, nowe unormowanie nie przewiduje przyznawanych do tej pory, stypendiów specjalnych dla osób niepełnosprawnych, których wysokość zależała od stopnia niepełnosprawności. Zgodnie z art. 152 c ust. 4 znowelizowanej ustawy, osoby niepełnosprawne z racji swej niepełnosprawności będą mogły ubiegać się tylko o

zwiększenie kwoty stypendium socjalnego, w związku z ponoszeniem dodatkowych kosztów z tytułu swej niepełnosprawności potwierdzonej orzeczeniem organu właściwego.

W świetle postanowień znowelizowanej ustawy o szkolnictwie wyższym, pomoc materialna dla studentów niepełnosprawnych jest ściśle uzależniona od ich sytuacji materialnej, a w szczególności od prawa do otrzymywania stypendium socjalnego. Tylko bowiem ci studenci, których dochód w rodzinie nie przekracza 569 zł., będą mieli prawo ubiegać się o takowe stypendium i dodatek z tytułu niepełnosprawności. Decydujące znaczenie ma tu więc kryterium dochodowe, natomiast kryterium niepełnosprawności jest elementem drugorzędny. Warto także zaznaczyć, iż ustawodawca, przy ustalaniu prawa do stypendium, zastosował jednakowe kryterium dochodowe dla osób zdrowych i niepełnosprawnych, co stawia tych drugich w sytuacji oczywiście gorszej. Trudno bowiem porównywać wydatki studenta zdrowego i niepełnosprawnego. Dla porównania, ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2003 r. Nr 228, poz. 2255 z późn. zm.), na podstawie której ustala się wysokość dochodu uprawniającego studenta do ubiegania się o stypendium socjalne, w celu przyznania pomocy rodzinie przewiduje różne kryterium dochodowe, uzależniając to od tego, czy członkiem rodziny jest dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności (art. 5 ust.2 ustawy).

W mojej ocenie, powyższe uregulowania rodzą wątpliwości, co do ich zgodności z konstytucyjną zasadą równości i sprawiedliwości społecznej (art. 32 Konstytucji RP w zw. z art. 2). Ustawodawca, dążąc bowiem do objęcia systemem pomocy wszystkich studentów, niezależnie od rodzaju uczelni czy też trybu studiów, nie uwzględnił potrzeb i interesów studentów niepełnosprawnych, którzy i tak, ze względu na swą niepełnosprawność, borykają się z wieloma problemami.

Konstytucyjna zasada równości oznacza, że wszyscy adresaci norm prawnych, charakteryzujący się daną cechą relewantną, winni być traktowani według jednakowej miary, bez różnicowań zarówno dyskryminujących jak i faworyzujących. Równość dopuszcza różne traktowanie przez prawo podmiotów różniących się między sobą, natomiast ewentualne różnicowanie traktowania podmiotów podobnych musi być uzasadnione, to jest oparte na uznanych kryteriach, przy czym zasadność doboru tego, a nie innego kryterium różnicowania podlegać musi każdorazowej ocenie, między innymi z punktu widzenia zasady sprawiedliwości społecznej (por. m.in. orzeczenie z 9 marca 1988 r., sygn. U. 7/87, OTK w latach 1986-1995 Tom 1, s. 133-144). Trybunał Konstytucyjny wielokrotnie zwracał także uwagę na związek, jaki zachodzi między zasadą równości wobec prawa a zasadą sprawiedliwości społecznej. Obie zasady w znacznym stopniu nakładają się na siebie. Zasada sprawiedliwości nakazuje w szczególności równe traktowanie podmiotów prawa charakteryzujących się daną cechą istotną. Wszelkie różnicowanie w prawie jest dopuszczalne wówczas, o ile jest usprawiedliwione. Różnicowanie podmiotów prawa jest bowiem dopuszczalne na gruncie zasady równości, jeżeli służy realizacji zasady sprawiedliwości społecznej.

W mej ocenie bezsporne jest, że wszystkich studentów, niezależnie od systemu studiów, czy też rodzaju uczelni, należy traktować na takich samych zasadach. Jednakże bezsporny jest też fakt, iż sytuacja studenta zdrowego i niepełnosprawnego jest diametralnie różna i aby ułatwić temu drugiemu dostęp do edukacji, a w szczególności powszechny i równy dostęp do wykształcenia, konieczne jest zapewnienie takiej formy pomocy materialnej, która będzie miała na celu polepszenie i wyrównywanie jego praw (niepełnosprawność będzie bowiem cechą istotną, różniącą studentów). Tego wymaga zasada równości i sprawiedliwości społecznej.

Pragnę także zwrócić uwagę, że ratio legis zróżnicowania pomocy materialnej dla studentów wynika z różnorodności celów, jakim ona służy. W związku z powyższym, każde świadczenie pomocy materialnej dla studentów spełnia inną funkcję, a przyznanie jednego świadczenia nie wyłącza możliwości otrzymania innego (np. stypendium socjalne, stypendium za wyniki w nauce lub w sporcie itp.). Celem stypendium socjalnego jest udzielenie pomocy studentowi znajdującemu się w trudnej sytuacji materialnej. Celem zniesionych stypendiów specjalnych dla osób niepełnosprawnych była natomiast pomoc w dostępie do wykształcenia studentom dotkniętym niepełnosprawnością. Stypendia te spełniały więc różne funkcje i były niezależne od siebie. Realizowały one konstytucyjny obowiązek władz publicznych zapewnienia powszechnego i równego dostępu do wykształcenia, poprzez indywidualizację systemu pomocy finansowej dla studentów (art. 70 ust. 4 Konstytucji RP). Obecna regulacja, uzależniając dodatek z tytułu niepełnosprawności od prawa do otrzymywania stypendium socjalnego, którego kryteria przyznawania są takie same dla studentów zdrowych jak i niepełnosprawnych, stawia pod znakiem zapytania racjonalność i konstytucyjność przyjętych rozwiązań.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy oraz art. 16 ust. 2 pkt 1 z dnia 15 lipca 1987 o Rzeczniku Praw Obywatelskich (t. j. Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o zajęcie stanowiska w przedstawionej kwestii, a w szczególności o rozważanie możliwości zmiany kwestionowanych postanowień ustawy.

Z wyrazami poważania
Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ dr hab. Jerzy Świątkiewicz
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich